

Indholdsfortegnelse

Indledning
At have rødder
At opdage musikken
At være komponist
Folkelighed og fællesskab
Musik i øjenhøjde
Carl Nielsen og det nationale

Indledning

Oplevelse! Ja, med dette ord er hele verden åben.

- Carl Nielsen, fra *Min fynske barndom*

Carl Nielsen levede fra 1865 til 1931 og blev allerede i sin samtid regnet for den måske største danske komponist nogensinde – en position han har haft lige siden. Når man i international sammenhæng taler om nordisk klassisk musik, bliver Carl Nielsen oftest nævnt som en af de tre mest betydningsfulde komponister i Norden. De to andre er norske Edward Grieg (1843-1907) og finske Jean Sibelius (1865-1957).

Hvad vil det sige at være den største danske komponist nogensinde? Ja, de har med flere ting at gøre. For det første er Carl Nielsen den danske komponist, der har opnået størst international anerkendelse, og hvis navn flest gange har figureret i koncertprogrammer og på pladeindspilninger verden over. For det andet var han en så original musikalsk personlighed, at han i sin samtid blev landskendt og agtet langt ud over de musikalske cirkler i Danmark. For det tredje komponerede han en række meget karakteristiske klingende værker, hvori man ofte kan fornemme et underliggende nationalt præget tonesprog – i hvert fald som dansk lytter. Carl Niensens værker er næsten altid energiske, fremadrettede og lidenskabeligt i deres udtryk, fyldt med uventede og pludselige stemningsskift. Desuden har de en rytmisk spændstighed og melodisk prægnans, som kendes fra megen folkemusik. Carl Nielsen var opvokset med spillemandsmusik, og det kan man i mange tilfælde høre i værkerne.

Endelig – hvad der måske er det vigtigste – skrev Carl Nielsen en betydelig mængde folkelige sange som lige siden har været en central del af den danske sangskat. De er blevet sunget bogstaveligt talt fra vugge til grav af mange, mange danskere gennem tiderne.

Carl Nielsen blev født den 9. juni 1865 i Nr. Lyndelse på Fyn, og voksede op i en musikalsk familie med mange børn. Han kom allerede som 14-årig til Odense for at blive regimentsmusiker. Efter at have overbevist sine forældre om det nødvendige i at gøre musikken til sin levevej, tog han som 19-årig til København for at studere violin på konservatoriet. Violinen blev efter endt uddannelse hans levebrød, idet han blev ansat i Det Kongelige Kapel på Det

Kongelige Teater. Siden begyndte han også at dirigere dér. Foruden at have privatelever fandt han tid til det, der var allervigtigst for ham: at komponere. Fra første færd blev der lagt mærke til hans værker, og han fik snart ry som den førende komponist i Danmark, selvom mange fandt hans værker for urolige, for dristige og for dramatiske. Han blev ofte kritiseret for at stille undertiden meget store krav til publikum, og under en opførelse af hans 5. symfoni i Stockholm i 1924 udvandrede publikum ligefrem i protest.

Kritikken gik ham nok på, men han stolede mere på sin egen kritiske fornemmelse end på anmeldernes domme og publikums reaktioner. At komponere var Carl Niensens livsbestemmelse, og han har ved mange lejligheder fortalt, hvor stor en fornøjelse kompositionsarbejdet var for ham. Men han havde også dybe kriser og perioder, hvor han arbejdede hårdt, længe og uden hensyn til sin familie. Hans hustru, Anne-Marie Carl Nielsen, var en anerkendt billedhugger, og det gjorde ikke tingene nemmere, at to arbejdsomme kunstnersind med temperament og personlighed skulle have det daglige liv med børn og hjem til at fungere. Deres ægteskab var nok hengivent, men også meget stormfuldt, og i perioder levede Carl Nielsen et moralsk set diskutabelt dobbeltliv med elskerinder og 'uægte' børn.

Selvom Carl Nielsen livet igennem kunne fejre mange triumfer som kunstner, var han forfulgt af tanken om, hvorvidt han overhovedet havde valgt rigtigt, da han i sin tid valgte at blive musiker og komponist. Alligevel var han dybest set aldrig i tvivl om, at det var gennem kunsten, at han mødte hvad man med lidt god vilje kunne kalde sandheden i tilværelsen.

Men populær, elsket og afholdt, det var Carl Nielsen. Adskillige journalister og kollegaer har berettet om, at det altid var berigende at møde ham på tomandshånd. Hans lette sind, hans drengede væsen og udseende, det stærke og levende blik samt den særlige humor gjorde indtryk. Kun når han var alene, kunne modet godt svigte ham. Dog ikke mere end at han livet igennem var meget produktiv, selv i perioder med store arbejdsmæssige byrder og administrative forpligtelser i det københavnske musikliv. Blandt andet som bestyrelsesmedlem og senere direktør for musikkonservatoriet.

Allerede da Carl Nielsen var i trediverne, blev det konstateret, at han havde et svagt hjerte, som han skulle passe på ikke at overbelaste ved for stort arbejdspress. Men gang på gang ignorerede han lægernes råd. For der var altid noget vigtigt for karrieremennesket og ildsjælen Carl Nielsen, der skulle nås – hvad enten det var dirigentopgaver i udlandet, der skulle løses, eller det var krævende symfonier, der skulle skrives. Skødesløsheden kostede ham flere gange lange rekreativeophold, og det var da også en skødesløs anstrengelse, der i sidste ende kostede ham livet. Under en prøve på Det Kongelige Teater på operaen *Maskarade* i efteråret 1931, kravlede den allestedsnærværende komponist raskt op under snoreloftet over scenen (hvorfra kulisserne hejses ned) for at hjælpe med et akut problem. Men denne gang slog hjertet uigenkaldeligt klik, og han døde få dage senere.

Carl Nielsen fik 65 år på Jorden, de fleste af dem i musikkens tegn. En helt usædvanlig evne til at formulere sig skriftligt og mundtligt betød desuden, at han livet igennem havde et meget nært forhold til ordets udtrykskraft. Især i det sidste årti af sit liv skrev han meget. Resultatet var blandt andet artikelsamlingen *Levende musik* og

erindringsbogen *Min fynske barndom*. Den sidste er for længst blevet en klassiker i dansk erindringslitteratur.